

Käsitteistä on moneksi

– näkökulmia liikuntakulttuurin ja -politiikan käsitteiden merkityksiin ja käyttöyhteyksiin

Mitä käsitteitä liikuntakulttuurissa ja -politiikassa
tarvitaan? Seminaari liikuntakäsitteistä,
Helsingin yliopisto, 16.4.2013
FT, tutkija, Arto Tiihonen

Aluksi

- ▣ Esimerkkejä käsitteiden merkityksistä
 - Liikunanhajaopiskelijat: ”maailma näyttää erilaiselta liikuntasosiologin silmin”
 - Kansanedustajat: ”oma kokemus värittää todellisuuden omanlaisekseen”
 - Tutkijat: ”tieteenala ja käyttöyhteys vaikuttaa käsitteisiin, kun tehdään yhteistyötä”
 - Liikuntavirkamies: ”käsitteitä pitäisi kai karsia, mutta omakin lista on aika pitkä”

Tutkimuksen lähtökohtia

- ▣ Käsitteet muuttuvat.
- ▣ Käsitteet kilpailevat keskenään.
- ▣ Käsitteet kuvaavat asioita eri näkökulmista.
- ▣ Käsitteet ovat sukupuoli- ja -polvisidonnaisia.
- ▣ Käytetyt käsitteet muokkaavat käsityksiämme todellisuudesta
- ▣ Käsitteiden moninaisuus on rikkaus
- ▣ Käsitteet ovat kokemuksellisia
- ▣ Uusien – tarkempien, havainnollisempien, ajanmukaisempien - käsitteiden kautta käsityksemme maailmasta voi jatkuvasti tarkentua ja parantua

Käsitteiden synty ja leviäminen

- **Tieteessä ja eri tieteenaloilla** -> siirtyvät julkaisujen, ammattilaisten ja tuotteiden välityksellä kentälle (seuroihin, aktiiviharrastajille) -> käytäntöön järjestöissä -> median kautta väestön eri osaryhmille -> vakiintuvat yleiseen käyttöön
- **Käytännössä eri liikuntajärjestöissä kuvaamaan uutta tilannetta** -> laji, muoto, tapa toteuttaa käytännössä jne. -> kentälle -> tieteeseen, mediaan -> hallintoon
- **Hallinnossa eri syistä kuvaamaan monimutkaista tilannetta tai harjoitettua politiikkaa** -> käytäntöön (hallinnon eri tasoille, järjestöihin) -> kentälle -> tieteeseen -> myöhemmin koko väestölle
- **Kentällä eri lajien harrastajien keskuudessa** -> käytäntöön järjestöihin -> mediaan -> tieteeseen -> yleiseen käyttöön väestön eri osaryhmissä -> mahdollisesti hallintoon
- **Yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa** (esim. hallitusohjelma) -> siirtyvät eri hallinnonaloille sovelluksina -> siirtyvät kentälle ja käytäntöihin lakeina, asetuksina, pysyväismääräyksinä, informaatio-ohjauksena jne.
- **Yrityksissä tuotekehittelyssä** -> asiakkaille käsitteinä (sykemittarit, kuntosalilajit, tanssimuodot jne.) -> oma käsitemaailmansa (joskus tuotteistettu) -> yleistyy kentällä -> siirtyy mediaan

Tutkimuksen kuvausta

- ▣ Sektoritutkimuksen tehtävänä on palvella tutkimuksen tilaajan tarpeita – ei kuitenkaan kritiikittömästi, vaan riippumattoman tutkijan osaamispanos tuotokseen antaen
- ▣ Tutkimuksessani pyrin käytännönläheisyyteen ja ymmärrettävyyteen
- ▣ Yritän myös ymmärtää käsitteitä omissa käyttöyhteyksissään eli konteksteissaan eli pohdin niiden soveltuvuutta liikuntakulttuurin eri kentillä.
- ▣ Yritän kertoa, mihin tarkoitukseen kyseiset käsitteet mielestäni sopivat ja mihin taas eivät niin hyvin – ja millä perusteilla.
- ▣ Ymmärrän hyvin, että joistakin tulkinnoistani voidaan olla kanssani perustellustikin eri mieltä. Tai niistä pitääkin olla eri mieltä, jotta keskustelu viriäisi ja syvenisi.
- ▣ Liikuntakulttuurin ja -politiikan käsitteistä tulee keskustella enemmän, laajemmalla joukolla ja perustellummin. Ja kaiken aikaa.

Tutkimus: 'perusteluosa'

- ▣ Käyn läpi tärkeimpiä liikuntakulttuurin ja -politiikan käsitteitä tai oikeastaan 'käsiteperheitä' kirjallisuuden kautta
- ▣ Yritän sanoa näiden analyysien pohjalta jotakin siitä, mitä käsitteitä nyt ja lähitulevaisuudessa voisi käyttää ja millä perusteilla.
- ▣ Tutkijat luovat usein käsiperheitä ja -järjestelmiä, joilla on looginen yhteys toisiinsa ja ne kuvaavat tietystä näkökulmasta jonkin ilmiömaailman – esimerkiksi liikuntakulttuurin - kokonaisuutta. Tarkoitukseni on avata näitä 'maailmoja' esittelemällä ja analysoimalla näiden käsitteiden sopivuutta tämän päivän ja tulevaisuuden liikuntakulttuuriin ja -politiikkaan.
- ▣ Pohdin erikseen liikuntakulttuurin ja -politiikan muutosta ja käsitteiden merkitystä muutoksessa. Yritän jäsentää juuri tätä hetkeä ja lähitulevaisuutta, vaikka se haasteellista onkin.
- ▣ Näytän myös, miten käsitteet voivat olla sekä politiikka-, sukupolvi- tai sukupuolisidonnaisia, kun ne viedään eri käyttöyhteyksiinsä.

Tutkimus: 'empiirinen osa'

- ▣ Empiirinen osuus tässä tutkimuksessa koostuu kahdeksasta asiantuntijahaastattelusta. Haastateltaviksi valitsin eri puolilla liikuntakulttuuria ja -politiikkaa aktiivisesti toimivia henkilöitä. Joukossa on liikuntapolitiikan, huippu-urheilun, liikuntahallinnon, erityisliikunnan, liikuntasuunnittelun, kansalaistoiminnan, yksityisten liikuntapalveluiden, liikuntamedian ja kansainvälisten liikuntasuhteiden rautaiset ammattilaiset
- ▣ Kymmenen noin 1,5 tunnin haastattelua, minkä lisäksi jokainen teki käsitearvioinnin, jossa he itse arvioivat käyttämiensä käsitteiden sopivuutta eri käyttöyhteyksiinsä.
- ▣ Käyttöyhteyksiä (konteksteja) olivat liikuntakulttuuri, liikuntapolitiikka, julkinen sektori, järjestömaailma, yksityinen sektori, perheet ja yksilöt tai poliittinen järjestelmä, muut hallinnonalat, järjestömaailma, kunnat/aluehallinto, tiede, julkisuus, kansainvälinen toiminta.
- ▣ Tein jokaisesta haastattelusta ja arvioinnista erillisen kuvauksen ja tulkinnan, jossa pohdin ikään kuin yhdessä haastateltavan kanssa hänen käyttämiensä käsitteiden toimivuutta ja rajoituksia. Näin lukijakin saa läpinäkyvän kuvan aineistostani dialogisessa muodossa tutkijan ja asiantuntijan kanssa

Tutkimus: 'Tapaukset'

- ▣ Edellisten lisäksi pureuduin muutamaaan ajankohtaiseen, käsitteellisesti tärkeään ja mielenkiintoiseen 'tapaukseen', joissa liikuntakulttuurin ja –politiikan käsitteet ovat nousseet keskustelujen kohteeksi.
- ▣ 'Tapaustutkimuksenani' tutkin siis Valon, HuMun, Helsingin kaupungin ja valtion (OKM:n liikuntayksikön) varsin tuoreita ja monipuolisesti liikunnan ja urheilun kenttää valottavia käsitteitä.
- ▣ Muutamia muitakin 'caseja' kävin läpi, mainittakoon Suomen Kuvalehdessä ilmestynyt näkyvä artikkeli eduskunnan "urheilupuolueesta", joka toi hyvin esiin sen, miten korkeatasoisessa journalistiikassa käytetään käsitteitä, kun liikunnasta ja urheilusta kirjoitetaan.
- ▣ Pohdiskelin myös hyvinvointivaltio- ja yhteiskuntakeskustelua politiikan muutoksen näkökulmasta ja mitä tämä tarkoittaa (liikunta)käsitteille.

Tutkimus: suositukset

- ▣ Seuraavassa muutamia varsin alustavia huomioita tutkimuksen pohjalta tehtäviksi suosituksiksi. Ne ovat tässä vaiheessa vielä heittoja, joihin toivon kommentteja ennen raportin jättämistä
- ▣ Nämä koskevat liikuntalakia ja sen valmistelua lähellä olevia käsitteitä, jotta liikuntalakityöryhmä saisi jotakin työhönsä jo tässä vaiheessa tästä tutkimuksesta.

Tutkimus: huomioita ja suosituksia

- ▣ Liikuntakulttuurissa ja -politiikassa käytetään ja tarvitaan paljon erilaisia käsitteitä.
- ▣ Käytettävistä käsitteistä ei voi antaa määräyksiä, vaan eri alakulttuureissa, osajärjestelmissä ja autonomisilla alueilla täytyy olla oikeus omien liikuntakäsitteiden luomiseen ja käyttämiseen.
- ▣ On tilanteita, yhteistoimintaa ja säädöksellistä toimintaa, joissa tarvitaan yhteisiä käsitteitä. Esimerkiksi liikunnan ja urheilun edistäminen; poikkihallinnollinen sekä horisontaalinen että vertikaalinen yhteistoiminta; lait, asetukset ja pysyväismääräykset.
- ▣ Liikuntapolitiikassa tarvitaan yhteisymmärrystä ja jatkuvaa keskustelua käsitteiden sisällöstä ja tarkoituksista
- ▣ Liikuntakäsitteistä voi antaa joitakin alustavia suosituksia, mutta aina ei tietenkään ole tarvetta muuttaa käsitettä, jos vain käsitteen alaa ja määritelmää muutetaan ajanmukaiseksi.

Tutkimus: huomioita ja suosituksia isoista käsitteistä

- Liikuntakulttuuri voi olla yläkäsite, jonka alle kaikki muut käsitteet mahtuvat. Tarvitaan yksi käsite, jonka alle lähes kaikki mahdolliset ilmiöt tällä alueella voidaan sateenvarjomaisesti koota.
- Liikuntakulttuurin alueella suositellaan käytettäväksi **hyvinvointiyhteiskunta** -termiä hyvinvointivaltion sijasta. Liikuntakulttuurin alueella – liikuntatoiminnassa ja urheilussa – liikutaan koko yhteiskunnan alueella ja sen eri sektoreilla. Valtiolla on aika pieni rooli toimijana ja toiminnan rahoittajanakin. Sen sijaan kansalaisyhteiskunnan, perheiden ja yksilöiden rooli on suuri; samoin kuin kuntien. Toiminnan luonne on myös vahvasti kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa. Myös ammattilaisurheilu on iso osa liikuntakulttuuria ja se taas toimii sekä kolmannella sektorilla että yksityissektorilla (järjestöt 3. sektoria, seurat yrityksiä). Suurin osa liikunnan harrastamisesta on myös omaehtoista ja organisoimatonta, jota ei pelkästään valtiollisin toimin voi edistää, vaan tarvitaan yhteiskuntaa joka on kulttuuriltaan ja asenteiltaan liikuntamyönteinen. Kaikkien osallistumista tarvitaan ja kaivataan. Liittyy myös keskusteluun 'isosta yhteiskunnasta'.
- Liikunta ei voi olla yläkäsite eikä ehkä liikuntapolitiikkakaan. Liikunta/ liikunnan edistäminen tulisikin erottaa paremmin urheilusta/urheilun edistämisestä, ettei 'harmaata aluetta' käsitteiden – ja varsinkin käytäntöjen ja käyttöyhteyksien - välissä ymmärrettäisi tahattomasti tai tarkoituksellisesti väärin. Selventää myös poliittista ohjailua ja liittyy meneillään oleviin rakenteellisiin uudistuksiin. Kansalaiset eikä media ole oppinut ymmärtämään liikuntapolitiikkaa erillisenä urheilupolitiikasta. Ovat toki osin päällekkäisiä, mutta erotkin ovat merkittävät.

Tutkimus: huomioita ja suosituksia liikuntapolitiikassa käytettävistä käsitteistä

- Erityisliikunta voisi olla alueen yläkäsite, joka pitäisi sisällään muut alueen käsitteet, kuten erityisryhmien liikunnan, jonka voisi säästää vain juuri tätä nimenomaista merkitystä varten. Sovellettu/soveltava liikunta on erityisliikuntaan nähden osin erillinen, rinnakkainen ja kapeampi lähinnä pedagoginen käsite, mutta liikuntapoliittisessa yhteydessä erityisliikunta tuntuisi edelleen paremmalta. Toisaalta inklusioon tähtäävä tai kaikille avoin liikunta sopisivat nekin kuvaamaan tätä kokonaisuutta ikään kuin positiivisemmasta suunnasta katsottuna.
- Liikuntapaikkarakentamisen käsitteiksi voisivat tulla seuraavat. Yläkäsitteet voisivat olla a) (huippu)urheilun suoritusolosuhteet, joita ovat siis pääasiassa urheilulajien kilpailuihin ja harjoitteluun soveltuvat ja tarkoitetut tilat ja olosuhteet, ja b) liikuntaolosuhteet, joita ovat pääasiassa liikuntaan tai harrasteurheilemiseen tarkoitetut tilat ja olosuhteet, jonka käsitealaa tulisi myös laajentaa alueelliseen ja paikalliseen suunnitteluun yli konkreettisten paikkojen ja tilojen. Aina ei tietenkään ole tarvetta muuttaa käsitettä, jos vain käsitteen alaa ja määritelmää muutetaan ajanmukaiseksi. Eli edelleen voitaisiin puhua liikuntapaikkarakentamisestakin, jos valmistelussa ja päätöksissä tehtäisiin em. erottelut.

Haastattelut

NIMI	ORGANISAATIO	Alue
Leena Harkimo	VLN/EK	Liikuntapolitiikka
Risto Nieminen	Olympiakomitea	Huippu-urheilu
Kirsti Laine	OKM/liikuntayksikkö	Liikuntapolitiikka ja -hallinto
Jyrki Kemppainen	Valo ry.	Liikuntakulttuuri ja -järjestöt
Ulla-Maija Paavilainen	Journalisti	Liikuntaviestintä
Terhi Heinilä	Valo ry.	International sport
VLN/ErLi, Aija Saari	VLN/ErLi, VAU	Erityisliikunta
Erityisliikunnan jaosto	VLN/ErLi, VAU	Erityisliikunta
Eija Holmala	Urheiluhallit Oy	Yksityiset liikuntapalvelut
Antti Salaterä	Helsingin liikuntavirasto	Liikuntapaikkarakentaminen
Pekka Jyrkiäinen	Helsingin liikuntavirasto	Tekninen yksikkö

Lähteitä

- Eichberg, Henning (1994) The Narrative, the Situational, the Biographical. *Scandinavian Sociology of Body Culture Trying Third Ways. International Review for the Sociology of Sport* 29:1, 99-116.
- Heikkala, Juha (1998) Ajolähtö turvattomiin kotipesiin. Liikunnan järjestökentän muutos 1990-luvulla. Tampere, TaY.
- Itkonen, Hannu (1996) Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere, Gaudeamus.
- Kokkonen, Jouko (2013) Liikuntaa hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 2. Keuruu.
- Koski, Pasi (2008) Physical activity relationship (PAR). *International Review for the Sociology of Sport* 43:2, 151-163.
- Ojajärvi, Sanna; Valtonen, Sanna; Pyykkönen, Teijo (2013) Liikuntalaiva tietomerellä. Navigointia politiikan ja julkisuuden tuulissa. LTS, Impulssi nro 27. Helsinki.
- Pirnes, Esa (2008) Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 327.
- Pirnes, Esa & Tiihonen, Arto (2011) Merkityksellisen ja kokemuksellisen (kansalais)toimijuuden pelikenttä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (4), 436-448. (<http://www.stakes.fi/yp/2011/4/pirnes.pdf>)
- Pirnes, Esa & Tiihonen, Arto (2010) Hyvinvointia liikunnasta ja kulttuurista. Käsitteiden, kokemusten ja vastuiden uusia tulkintoja. *Kasvatus & Aika* 2/2010. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=275.
- Sironen, Esa (1995): Urheilun aika ja paikka. Jyväskylä, LIKES-tutkimuskeskus.
- Tiihonen, Arto (2002) Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: oikeita miehiä – ja urheilijoita? Jyväskylä: LIKES.
- Zacheus, Tuomas (2008) *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*. Turun yliopiston julkaisuja C 268, Turku.

Lähteitä

- Helsingin kaupungin liikuntastrategia 2013-2017. Liikuntalautakunnan hyväksymä 13.11.2012.
- Valon strategia 2013-2015. Yhteinen tekeminen on kilpailuetumme. (<http://valo-fi-bin.directo.fi/@Bin/d4d3bdb6b057a0f9022047f6ff9eb5e3/1365685314/application/pdf/288903/Valon%20Strategia%202013-2015.pdf>)
- Urheilijan polku. Suomalaisen huippu-urheilun muutos. Huippu-urheilun muutosryhmän loppuraportti 2012. (http://noc-fi-bin.directo.fi/@Bin/99f2b9a10c1c0494bd19616d8e8e5ccc/1365685622/application/pdf/6112727/HuMu_loppuraportti_www.pdf)
- Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön Internet-sivut (<http://www.minedu.fi/OPM/Liikunta/?lang=fi>)
- Lappalainen Tuomo: Valon lapset. Suomen Kuvalehti 11/2013, 26-33.
- Valtion liikuntaneuvosto 90 vuotta; Linjoja liikuntaan vuodesta 1920 (teksti Teijo Pyykkönen). VLN/ OKM (<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/VLN90esite.pdf?lang=fi>)
- Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla. Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14. (<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/tr14.pdf?lang=fi>)